This Question Paper consists 42 questions and 8 printed pages.
अस्मिन् प्रश्नपत्रे 42 प्रश्नाः एवम् 8 मुद्रित पृष्ठाः सन्ति ।

Roll No. | | | | | | | | | | | | |
अनुक्रमाङ्कः
अङ्केषु

Code No. 53/S/O/S
कूट सं.
Set - **A**

SANSKRIT
संस्कृतम्
(209)

Day and Date of Examination
(परीक्षादिवसः दिनाङ्कश्च) ____________________

Signature of Invigilators 1. ____________________
(निरीक्षकहस्ताक्षरो)
2. ____________________

सामान्य अनुदेशाः :

1 अनुक्रमाङ्कः प्रश्नपत्रस्य प्रथमपृष्ठे अवश्यमेव लेखनीयः ।

2 निरीक्ष्यताम् यत् प्रश्नपत्रस्य पृष्ठसंख्या प्रश्नानां संख्या च प्रथमपृष्ठस्य शीर्षे मुद्रितसंख्यानुसारमेव अस्ति। प्रश्नाः क्रमानुसारमेव सन्ति ।

3 वस्तुनिष्ठप्रश्नेषु (A), (B), (C) वा (D) विकल्पेषु कोऽपि एकं उत्तरं चित्वा पृथकरूपेण प्रदत्ते उत्तर-पुस्तिकामध्ये लिखेत् ।

4 वस्तुनिष्ठप्रश्नसहितं सम्पूर्णप्रश्नपत्रस्य उत्तराणि निर्धारितसमये एव लेखनीयानि ।

5 उत्तरपुस्तिकायां परिचयचिह्नम् अथवा कुत्रापि निर्दिष्टस्थानेतरस्थलेषु अनुक्रमाङ्कलेखनं सर्वथा वर्जितम् अस्ति ।

6 स्व-उत्तरपुस्तिकायां प्रश्नपत्रस्य कूट(कोड) संख्या **53/S/O/S-A** अवश्यं लेखनीया ।

SANSKRIT
संस्कृतम्
(209)

समयः 3 होरात्रयम्] **[पूर्णाङ्काः : 100**

निर्देशाः :

(1) अस्मिन् प्रश्नपत्रे **द्विचत्वारिंशत्** प्रश्नाः ।

(2) प्रत्येकं प्रश्नस्य समक्षम् अङ्काः सूचिताः ।

(3) **सर्वे** प्रश्नाः **अनिवार्याः** ।

खण्ड – क

1 एतत् धर्मस्य लक्षणं नास्ति – **1×10=10**

(A) धृतिः (B) धीः

(C) मनः (D) शौचम्

2 बोपदेवः किं ग्रन्थम् अरचयत् ?

(A) व्याकरणम् (B) बोधव्याकरणम्

(C) मुग्धबोधव्याकरणम् (D) बालबोधव्याकरणम्

3 त्याज्यं न धैर्यमिति पाठे कुत्र प्राप्य मकरः रहस्यं वदति ?

(A) नदीतीरे (B) जलमध्ये

(C) मकरस्य गृहं (D) वृक्षं

4 कण्वः शकुन्तलां प्रति किम् न उपदिशति ?

(A) सुगृहिणी भव (B) गुरून् शुश्रूषस्व

(C) परिजनेषु उदारा भव (D) समृद्धिषु अगर्विता भव

5 कुक्कुटे एषः गुणः नास्ति –

(A) प्रातः उत्थानम् (B) बन्धुभिः सह भोजनम्

(C) आपद्गतां स्त्रियं त्यजेत् (D) युद्धम्

6 मित्रस्य चक्षुषा अहं सर्वाणि भूतानि समीक्षे इत्यत्र भूतानि इति पदे का विभक्तिः ?

(A) प्रथमा (B) द्वितीया

(C) सप्तमी (D) षष्ठी

7 समानी वः आकूतिः इत्यत्र वः इति पदे का विभक्तिः ?

(A) प्रथमा (B) षष्ठी

(C) द्वितीया (D) चतुर्थी

8 ब्राह्मे मुहूर्त्ते उत्तिष्ठेत् इत्यत्र रेखाङ्कितपदे कः लकारः ?

(A) लट् (B) विधिलिङ्

(C) लोट् (D) लङ्

9 'वृक्षः स्वयमातपे तिष्ठति' इति वाक्ये रेखांकितं पदं बहुवचने किं भविष्यति ?

(A) तिष्ठन्ति (B) तिष्ठतः

(C) तिष्ठतु (D) तिष्ठेत्

10 रिक्तस्थाने किं पदं भविष्यति ?

दन्तधावनं जिह्वादन्तास्यजं मलं ________ ।

(A) घ्नन्ति (B) हन्ति

(C) हन्तुः (D) हन्यात

11 'ते केचनान्ये भवन्ति ये उत्कोचलोभेन स्वामिनं वञ्चयित्वा आत्मानमन्धतमसि पातयन्ति' इति वाक्ये क्रियापदद्वयं किम् ? 1+1=2

12 आनन्दयति कोऽत्यर्थं सज्जनानेव भूतले । 1+1=2
प्रबोधयति पद्मानि तमांसि च निहन्ति कः॥ इति पद्ये कमलानि, अन्धकारान् च इति अर्थे किं पदद्वयं प्रयुक्तम् ?

13 ताभिः सहोत्थितं शीघ्रं विमानं प्रेक्ष्य राघवः । 1+1=2
ऋष्यमूकसमीपे तु वैदेहीं पुनरब्रवीत् ॥
इत्यत्र कः कां ब्रवीति ?

14 अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत – 1×3=3

सुमन्त्रः – अये ! किमिदानीं सैन्यघोषाः प्रशान्ताः ।
वत्स ! मन्ये कुमारेण जृम्भकास्त्रं प्रयुक्तमिति ।

चन्द्रकेतुः – अत्र कः सन्देहः ? पश्यतु सैन्यं चित्रलिखितमिव अस्पन्दम् आस्ते ।
अतोऽजितवीर्यं जृम्भकास्त्रमेवेदम् ।

सुमन्त्रः – कुतः पुनरस्य जृम्भकस्य प्राप्तिः ?

चन्द्रकेतुः – भगवतः प्राचेतसादिति मन्यामहे ।

प्रश्नाः –

(i) चन्द्रकेतोः सैन्यं कीदृशम् अभवत् ? कस्य च प्रयोगेण ?

(ii) लवः जृम्भकास्त्रं कुतः लब्धवान् ?

(iii) अजितवीर्यम् इति विशेषणस्य विशेष्यं किम् ?

15 अधोलिखितयोः कस्यचिदेकस्य चरित्रचित्रणं पञ्च वाक्येषु संस्कृतेन लिखत – 1×5=5

कण्वः **अथवा** शकुन्तला

16 जीवनं सर्वप्राणिनां जलाशयसुनिर्भरम् । 1+1=2
संरक्ष्यं वर्धनीयं च जलं रक्षति रक्षितम् ।

इत्यत्र (i) किमर्थं जलं रक्षणीयम् ?
(ii) केषां जीवनं जलाशयसुनिर्भरम् ?

17 आत्मवत्सर्वभूतानि पश्यतोऽस्य पदानुगाः । 1+1=2
गुणैः परवशीभूताः व्यवर्धन्त सहस्त्रशः ।

इत्यत्र (i) व्यवर्धन्त इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
(ii) महात्मा गांधिः कान् आत्मवत् पश्यति ?

18 अन्यदीये तृणे रत्ने काञ्चने मौक्तिकेऽपि च 1+1=2
मनसा विनिवृत्तिर्या तदस्तेयं विदुर्बुधाः ॥

इत्यत्र (i) केन अपि न चिन्तनम् अस्तेयम् उच्यते ?
(ii) 'लघुवस्तुनि' इत्यर्थम् किं पदमत्र प्रयुक्तम् ?

19 'केशवं पतितं दृष्ट्वा द्रोणो हर्षमुपागतः' इत्यत्र कः किं दृष्ट्वा प्रसीदति ? 1+1=2

20 'शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्' इति पाठः कस्मात् ग्रन्थात् संगृहीतः ? कश्च तस्य लेखकः ? अत्र कः विषयः वर्णितः ? 1×3=3

21 अधोलिखितपद्यांशस्य भावार्थे रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत – 1×3=3

पद्यांशः –

किमिच्छन्ति नराः काश्यां, भूपानां को रणे हितः ।
को वन्द्यः सर्वदेवानां, दीयतामेकमुत्तरम् ॥

भावार्थः –

जनाः काश्यां किम् इच्छन्ति ? (i) _______ । युद्धे (ii) _______ हितकरं किम् ? जयः । सर्वेषां देवानां वन्दनीयः कः ? (iii) _______

22 अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदमाश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुर्वन्तु – 1×2=2

(i) परस्परं विवदमानाः प्राणादयः प्रजापतिम् एत्य अपृच्छन् ।

(ii) प्रथमं वाक् शरीरात् निर्गता ।

23 मृजया किं रक्ष्यते ? कुलं च केन ? 1+1=2

24 'शक्रः अग्रे समुत्पततः रथस्य अग्रे आगतानि शाल्मलीवृक्षे गरुडनीडानि पश्यति' इत्यत्र शाल्मलीवृक्षे कः किं पश्यति ? 1+1=2

25 तन्न युक्तं साम्प्रतं क्षणमप्यत्र स्थातुम् । तदाकर्ण्य प्रत्युत्पन्नमतिः प्राह–अहो, सत्यमभिहितं भवता । ममापि अभीष्टमेतत् । 1×3=3

(i) कः क्षणमपि तडागे स्थातुं न इच्छति ?

(ii) प्रत्युत्पन्नमतिः अपि किं कर्तुमिच्छति ?

(iii) 'उक्तम्' इति अर्थे किं पदमत्र प्रयुक्तम् ?

26 समुत्पन्नेषु कार्येषु बुद्धिर्यस्य न हीयते ।
स एव दुर्गं तरति जलस्थो वानरो यथा ॥ 1×3=3

(i) वानरः कुत्र स्थितः ?

(ii) कीदृशेषु कार्येषु धीरस्य बुद्धिः न हीयते ?

(iii) धीरः नरः किं तरति ?

27 कस्यचिदेकस्य पाठस्य सारांशं पञ्च वाक्येषु लिखत – 1×5=5

(i) त्याज्यं न धैर्यम्

(ii) भारतीयविज्ञानम्

(iii) प्रेरणा

खण्ड – ख
अनुप्रयुक्त व्याकरणम्

28 अधोलिखितपदेषु सन्धिच्छेदं कृत्वा लिखत – **1+1=2**

(i) अस्य रक्षणे भारतस्य रक्षास्ति ।

(ii) ज्योतिर्विज्ञान क्षेत्रे योगदानम् ।

29 सन्धिं कृत्वा लिखत – **1×3=3**

(i) स्पर्शस्तेन + अत्र विद्यते ।

(ii) ध्यायन् क्लेशान् स्वबन्धूनां तत् + हितैक परायणः ।

(iii) बलं सर्वबलेभ्यः + अपि सत्यमेवातिरिच्यते ।

30 अधोलिखितवर्णानाम् उच्चारणस्थानं लिखत – **1+1=2**

क, च

31 रिक्तस्थानानि कोष्ठके प्रयुक्तशब्दैः समुचित–विभक्ति–प्रयोगं कुरुत – **2**

(i) मा भ्राता _______ द्विक्षन् । (भ्रातृ)

(ii) _______ अहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे । (मित्र)

(iii) समानी वः आकूतिः समाना _______ वः । (हृदय)

(iv) मूर्ख ! न कोऽपि जनः _______ विना जीवति । (हृदय)

32 रिक्तस्थानेषु अङ्कानां स्थाने संख्यावाचकपदानि लिखत – **3**

(i) __6__ शुनः गुणाः ।

(ii) __3__ शिक्षेत् गर्दभात् ।

(iii) वाक् प्रभृतीनि __5__ इन्द्रियाणि भवन्ति ।

33 (i) ताः मे सन्तु सदा गृहे । **1×2=2**

(ii) तत्त्वमिदं चिन्तय सदा चित्ते ।

इति रेखाङ्कितपदयोः कः धातुः कश्च लकारः ?

34 अधोलिखितवाक्यद्वये क्रियापदानि योजयत – **1×2=2**

(i) ब्राह्मे मूहूर्त्ते _______ । (उत् + स्था विधि)

(ii) दन्तधावनं जिह्वादन्तास्यजं मलं _______ । (हन्लट्)

35 रेखाङ्कितसमस्तपदयोः विग्रहौ कृत्वा लिखत – 1×2=2

(i) धृतिः क्षमा दमोऽस्तेयं शौचम् <u>इन्द्रियनिग्रहः</u> ।

(ii) वयमत्र <u>प्रतिदिनं</u> घटान् स्थापयामः ।

36 अधोलिखिते विग्रहस्थाने समस्तपदं लिखत – 1×2=2

(i) <u>कुशाग्रा बुद्धिः यस्य (सः)</u>

(ii) <u>भोजनस्य अन्ते</u>

37 रिक्तस्थाने किं पदं भविष्यति ? 1+1=2

(i) मानं ________ प्रियो भवति । (हातुम् / हित्वा)

(ii) सार्थः ________ मित्रम् । (प्रवसतुम् / प्रवसतः)

38 रिक्तस्थानेषु रिक्तस्थानपूर्त्तिं कुरुत – 1×3=3

(i) कथमहं ________ सह गच्छेयम् । (युष्मद्)

(ii) यदि मम ________ कार्यम् तर्हि वृक्षं प्रति नय । (हृदय)

(iii) मकरः जम्बुफलानि ________ यच्छति । (भार्या)

खण्ड – ग

रचनाकौशलम्

39 अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत – 1×5=5

जन्मभूमिः अस्मान् जननीवत् संरक्षति । अस्याः अन्नेन, जलेन, फलादीनां रसैश्च अस्माकं परिपालनं भवति । कर्पासेन निर्मितैः वस्त्रैः अस्माकं शरीरं सुरक्षितं भवति । अस्मिन्नेव धरातले गृहाणि निर्माय वयं ससुखं वसामः । इयं जन्मभूमिः मातुरप्यधिकम् उपकरोति । एषा यावज्जीवं पालयति पोषयति च । भारतवर्षम् अस्माकं मातृभूमिः जन्मभूमिश्च । इयम् अस्माभिः अहर्निशं पूजनीया, रक्षणीया, वन्दनीया च । अस्याः सौन्दर्यं तु अद्भुतम् एव । नदीभिः इयं सुजला । शस्यश्यामला च । देवताः अपि अस्याः गीतानि गायन्ति ।

प्रश्नाः –

(1) अस्माकं शरीरं केन निर्मितैः वस्त्रैः सुरक्षितं भवति ?

(2) वयं कुत्र गृहाणां निर्माणं कुर्मः ?

(3) काः अस्याः गीतानि गायन्ति ?

(4) 'संरक्षति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(5) 'इयम् अस्माभिः अहर्निशं पूजनीया' इति वाक्ये 'इयम्' सर्वनामपदं कस्यै प्रयुक्तम् ?

40 •œÙÁ‹ÁπÃ¢ Áfl·ÿ◊Áœ∑Î§àÿ ◊TÍ·Ê¬Œ‚„UÊÿÃÿÊ ¬@flÊÄÿ·È 1×5=5 ∑§◊ŸÈë¿
‚à‚XÔUÁÃ—

◊TÍ·Ê

,Ö¡ŸÊŸÊ¢, ‚XÔUÃ— ◊„UÊŸ˜ ¬˝÷Êfl—, ∑§Ë≈U—, ŒflÃÊŸÊ¢ Á‡Ê⁄UÁ ’Èh— ¡«UÃÊ¢, ŒÈ¡¸Ÿ—, ‚Ö¡Ÿ—, ‚ÃÊ¢ Œ‡Ê¸Ÿ¢, ∑È§‚XÔUÁÃ—, ‚flZ

41 ÷flÊŸ˜ ⁄UÊ∑§‡Ê— ¿UÊòÊÊflÊ‚ ¡ÿ¬È⁄UÁflIÊ¬ËΔU fl‚ÁÃ – ÷flÃ— ÁflIÊ‹ÿ 1×5=5 ßÁÃ ‚¢S∑Î§ÃŸÊ≈U∑§Sÿ ◊@Ÿ¢ ÷ÁflcÿÁÃ – ÃòÊ ÷flÊŸ˜ •Á¬ •Á÷Ÿÿ¢ ¬˝ÁÃ Ã¢ ¬˝ÁˇÊÃÈ¢ ÁŸ◊ãòÊáÊ¬òÊ¢, ◊¢¡Í·ÊÿÊ◊˜ ¬˝ŒûÊÒ— ‡ÊéŒÒ

¡ÿ¬È⁄U ÁflIÊ¬ËΔU ¿UÊòÊÊflÊ

ÁÃÁÕ—

¬⁄U◊ÊŒ⁄UáÊËÿÊ— Á¬ÃÎ◊„UÙŒÿÊ—

‚ÊŒ⁄U¢ Ÿ◊ÊÁ◊ –

•Œ˜ÿ •„¢U (i) ‚ÊŒ⁄U¢ ÿÃ˜ ÁflIÊ‹ÿ (ii) •Êª⁄ÊÁ◊ ‚¢S∑Î§Ã ÁŒfl‚ÿ •ÊÿÙ¡ŸÊÿ¢ ÷ÁflcÿÁÃ (iii) ÃòÊ ŸÊ◊ ŸÊ≈U∑¢§ ¬˝SÃÙcÿÃ – (iv) ∞ÃŒ˜Áfl·ÿ˜ •Á÷Ÿÿ¢ (v) ______ – ÷flÊŸ˜ ◊ÊòÊÊ ‚„U •Êªàÿ •fl‡ÿ◊˜fl ¬‡ÿãÃÈ –

÷flÃÊ¢ Á¬˝ÿ— ¬ÈòÊ—

⁄UÊ∑§‡Ê—

◊TÍ·Ê

◊Ê‹Áfl∑§ÊÁÇŸÁ◊òÊ◊˜, ÁŸfl‡ÊŒÿÊÁ◊, •fl‡ÿ◊˜, ◊Ê‚, ∑§Ê⁄UcÿÊÁ◊

42 •œÙÁ‹ÁπÃ¢ ÁøòÊ¢ ŒÎc≈˜UflÊ ¬@ flÊÄÿ·È fláÊ¸Ÿ¢ ∑ÈL§Ã 1×5=5 -

◊TÍ·Ê

Áfl¡ÿÊŒ‡ÊÊ◊Ë ¬fl¸, ⁄UÊfláÊSÿ ¬ÈûÊ‹◊˜, Œ‡Ê Á‡Ê⁄UÊ¢Á„, •ÇŸÊÒ, ⁄UœÍ◊—, ’„Ufl— ¡ŸÊ—, ’Ê‹∑§Ê—, ◊Á„U‹Ê—, ∞∑§ÁòÊÃÊ—, ¬‡ÿÁãÃ, •ÊŸãŒ